

บทที่ 2

ข้อมูลเบื้องต้นของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

ความนำ

อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่จัดตั้งขึ้นเป็นอุทยานแห่งชาติแห่งแรกของประเทศไทย ในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2505 ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 เขาใหญ่มีเนื้อที่ 2,168 ตารางกิโลเมตร (หรือ 1.36 ล้านไร่) ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของ 4 จังหวัด คือ นครราชสีมา นครนายก สระบุรี และปราจีนบุรี

ลักษณะภูมิประเทศของเขาใหญ่เป็นภูเขาที่มีระดับความสูงไม่มากนัก มียอดเขาที่สำคัญ ได้แก่ เขาร่ม (1,351 เมตร) เขาแหลม (1,326 เมตร) เขาเขียว (1,292 เมตร) และเขาสามยอด (1,142 เมตร) พื้นที่ปกคลุมด้วยป่าไม้และทุ่งหญ้าสลับกันไป จากการสำรวจของกรมป่าไม้พบว่า เขาใหญ่มีพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 85 ของพื้นที่ทั้งหมด แบ่งลักษณะของป่าไม้ได้ดังนี้ ป่าดิบชื้น ร้อยละ 80 ป่าเบญจพรรณ ร้อยละ 14 ป่าดิบเขา ร้อยละ 3 ป่าหญ้า ป่ารุ่น ป่าเหล่า ร้อยละ 2 และป่าดิบแล้ง ร้อยละ 1 ของพื้นที่ป่าทั้งหมด (สุรัชย์ รัตนเสริมพงศ์, 2524)

ทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

จุดท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ส่วนใหญ่เป็นน้ำตกที่เกิดขึ้นเองตามลักษณะภูมิประเทศ (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2536) แบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม (ตามสถานที่ตั้งของตัวน้ำตก) คือ กลุ่มน้ำตกที่มีชื่อเสียงอยู่บริเวณรอบเขตอุทยาน ได้แก่ น้ำตกนางรองและน้ำตกสาริกา เขตจังหวัดนครนายก อีกกลุ่มหนึ่งตั้ง อยู่ในตัวอุทยาน (รอบบริเวณที่ทำการอุทยาน) น้ำตกที่มีทางเดินสะดวกเข้าไปถึงตัวน้ำตก ได้แก่ น้ำตกเหวสุวัต น้ำตกเหวนรก น้ำตกเหวไทร น้ำตกเหวประทุน น้ำตกผากล้วยไม้ และน้ำตกกรองแก้ว ส่วนน้ำตกที่ทางเดินเท้าไม่สะดวกนัก ได้แก่ น้ำตกวังเหว น้ำตกไม้ปล้อง น้ำตกตะคร้อ น้ำตกสลัดไค น้ำตกสัมป่อย น้ำตกพันธุทิพย์ น้ำตกเหวจ๊กจั่น น้ำตกเหวอี้อ้ำ น้ำตกผาไทรคู่ น้ำตกผากระเจาย น้ำตกแก่งหินเพิง น้ำตกตาดตาภู น้ำตกตาดตาก

และน้ำตกแก่งผาตะแบก และยังมีน้ำตกอีกจำนวนมากที่ยังไม่ได้สำรวจ นอกจากสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นน้ำตกแล้ว เขาใหญ่ยังมีทรัพยากรที่ชวนให้ศึกษา ได้แก่ พืชพรรณไม้และสัตว์ป่านานาชนิด

ทรัพยากรพืชพรรณไม้ เขาใหญ่ได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกแห่งอาเซียน และจัดให้เป็น 1 ใน 11 แห่งของโลกที่จัดว่าเป็น Vavilov Centre ซึ่งหมายถึง เป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรพืชและสัตว์ ซึ่งสามารถใช้เป็นแหล่งผลิตยารักษาโรคและผลิตสายพันธุ์กรรมใหม่ๆ จากรายงานการศึกษาของผู้เชี่ยวชาญพฤกษศาสตร์ทางด้านทรัพยากรพืชพรรณบนเขาใหญ่ ประเมินการว่า เขาใหญ่มีพันธุ์พืช 2,000-2,500 ชนิด พันธุ์พืช 7 ชนิดเป็นพืชที่พบเฉพาะในเขาใหญ่เท่านั้น และมีพันธุ์พืชประมาณ 150 ชนิด เป็นพืชสมุนไพร อาหาร และเป็นพันธุ์ไม้สำหรับตกแต่งเพื่อความสวยงาม (เสรี เวชบุษกร, 2533 และ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2536)

ทรัพยากรสัตว์ป่า อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่มีสัตว์ป่าที่พบเห็นได้บ่อยครั้ง ได้แก่ ช้าง เก้ง หมู กวาง กระต๊อ เสือโคร่ง เสือผาเม่น ชะนี ลิง พญากระรอก เป็นต้น จากผลการศึกษาของโครงการอนุรักษ์ช้างป่า จากการสนับสนุนจากมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าโลกในปี พ.ศ. 2527-2528 พบว่า เขาใหญ่มีช้างป่าประมาณ 250 ตัว และผู้เชี่ยวชาญทางด้านสัตว์ป่าได้ประมาณการสัตว์ประเภทต่างๆไว้ดังนี้ เสือโคร่งมีประมาณ 50 ตัว สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมมีมากกว่า 40 ชนิด และสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่ใกล้จะสูญพันธุ์อีก 9 ชนิด นกบนเขาใหญ่มีประมาณ 318 ชนิด ในจำนวนนี้ 200 ชนิด อาศัยป่าเขาใหญ่เป็นแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยอย่างถาวร นกที่หายาก เช่น นกเงือกมีอยู่ 4 ชนิด เป็นต้น และเป็นแหล่งที่อยู่ของนกที่ใกล้จะสูญพันธุ์ 5 ชนิด (Peterson, 1992)

นอกจากทรัพยากรที่มีมากมายแล้ว เขาใหญ่มีตัวบ่งชี้ถึงความพิเศษที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น 3 เรื่อง คือ เรื่องแรก เป็นแหล่งเชื่อมต่อระหว่างชะนี 2 ชนิด คือ ชะนีมือขาวหรือชะนีธรรมดา กับชะนีมงกุฎ จึงเป็นพื้นที่ที่หาพฤติกรรมของชะนีสองชนิดนี้ได้ยากในประเทศไทย เรื่องที่สอง เป็นที่อยู่ของนกเงือก 4 ชนิด ซึ่งผู้เชี่ยวชาญเรื่องนกอ้างว่า นกเงือก คือ สัตว์ที่เป็นตัวชี้ให้ทราบว่าป่าพื้นที่นั้นมีความอุดมสมบูรณ์และบริสุทธิ์อยู่หรือไม่ ถ้ามีนกเงือกอาศัยอยู่แสดงว่าพื้นที่นั้นยังมีความอุดมสมบูรณ์และบริสุทธิ์อยู่ และเรื่องที่สาม เป็นที่อยู่อาศัยของนกที่ใกล้จะสูญพันธุ์อยู่ 5 ชนิด และสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่ใกล้จะสูญพันธุ์อีก 9 ชนิด (เสรี เวชบุษกร, 2533)

จำนวนนักท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์ประการหนึ่งของการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ คือ เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนและสันทนาการแก่ประชาชนทั่วไป ระยะแรกของการเปิดให้บริการมีจำนวนนักท่องเที่ยวไม่มากนักและนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นคนไทยในท้องถิ่นบริเวณโดยรอบ ประกอบกับการคมนาคมที่ไม่

สะดวกที่จะเดินทางขึ้นไปเที่ยวภายในอุทยาน ซึ่งมีเพียงเส้นทางเดียว คือ ถนนธนรัชต์ (ทางหลวงหมายเลข 2090) สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2504 ด้านอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ตัดเชื่อมต่อระหว่างอำเภอปากช่อง ที่ทำการอุทยาน และน้ำตกเหวสุวัต กระทั่งในปี 2526 กรมทางหลวงได้ตัดถนนทางหลวงหมายเลข 3077 เชื่อมต่อจากถนนเส้นเดิมให้สามารถเดินทางผ่านมาลงทางอำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี การสร้างถนนเชื่อมต่อเข้าด้วยกัน เท่ากับเป็นการเชื่อมต่อระหว่างจังหวัด และระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้าด้วยกัน

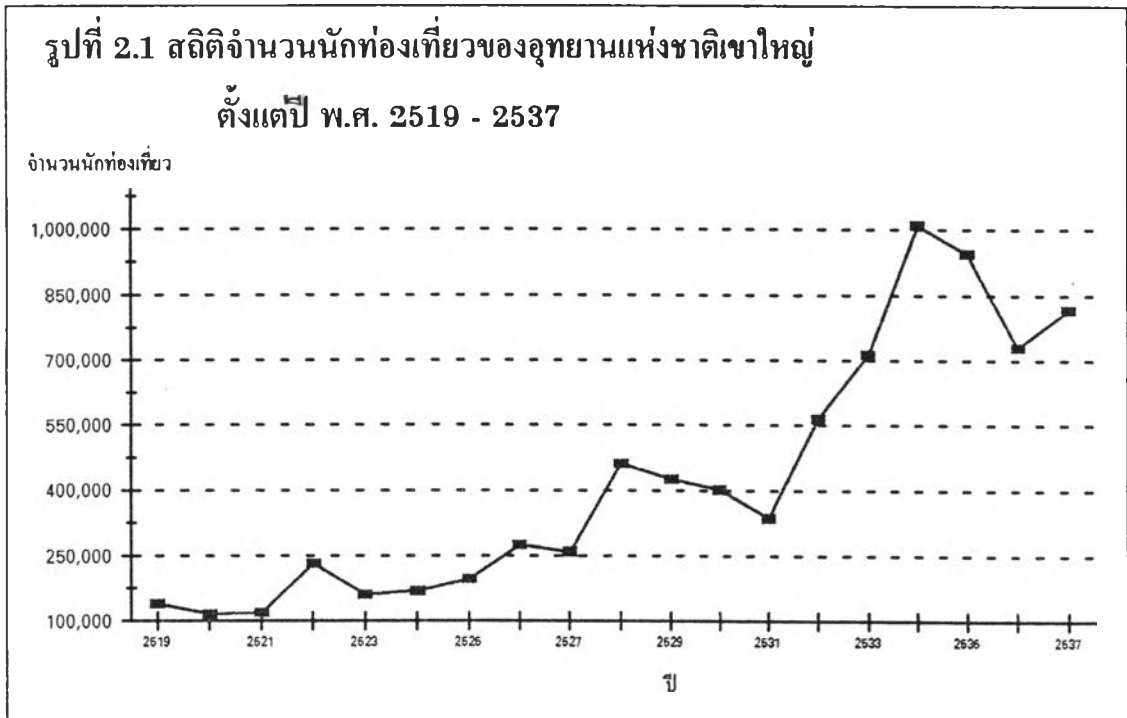
จากการคมนาคมที่สะดวกขึ้นเป็นผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว สถิติจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีการเก็บรวบรวมโดยกองอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้ (ตารางที่ 2.1 และรูปที่ 2.1) พบว่า ก่อนปี พ.ศ. 2527 ซึ่งเป็นปีที่เส้นทางเริ่มใช้งานได้ จำนวนนักท่องเที่ยวมีจำนวนระหว่าง 100,000-300,000 คนต่อปี และมีอัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ยต่อปีประมาณ 13.1 % หลังจากปี พ.ศ. 2528 ซึ่งเป็นปีที่ถนนสร้างเสร็จสมบูรณ์ จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น จากปี พ.ศ. 2527 ที่มีนักท่องเที่ยว 258,803 คน เพิ่มเป็น 461,528 คน ในปี พ.ศ. 2528 (เพิ่มขึ้นร้อยละ 78.3) กระทั่งในปี พ.ศ. 2534 มีจำนวนนักท่องเที่ยว 1,009,687 คน มีอัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ยต่อปีประมาณร้อยละ 26.6 (อัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ยเพิ่มเป็น 2 เท่าก่อนปี พ.ศ. 2527) และตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา จำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวได้ลดจำนวนลง อัตราการลดลงเฉลี่ยต่อปีประมาณร้อยละ 5.7 เป็นผลสืบเนื่องมาจากมติคณะรัฐมนตรีสมัยนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2534 มีมติให้อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ปิดการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวลงชั่วคราว โดยไม่ให้มีการพักค้างแรมภายในอุทยาน และให้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยปิดให้บริการอย่างถาวร มีเหตุผลการปิด คือ ความเสื่อมโทรมของป่าไม้และอุทยานที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว แต่ในช่วงกลางปี พ.ศ. 2536 อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ได้มีประกาศเปิดให้มีการพักค้างแรมภายในอุทยานได้ แต่จำกัดการพักค้างแรมในพื้นที่ คือ สถานที่กางเต็นท์ ศูนย์เยาวชน และบ้านพักของกรมป่าไม้ เท่านั้น

จำนวนนักท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ในรอบปีเฉลี่ยรายเดือน (ตารางที่ 2.2) พบว่า ช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวจะอยู่ในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงกุมภาพันธ์ รวม 8 เดือนต่อปี มีสัดส่วนจำนวนนักท่องเที่ยวร้อยละ 73 ของจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมด และช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวน้อยอยู่ในช่วงเดือนเมษายนถึงมิถุนายน รวม 4 เดือนต่อปี มีสัดส่วนจำนวนนักท่องเที่ยวร้อยละ 27 ของจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมด และในรอบเดือนนักท่องเที่ยวจะเดินทางมาท่องเที่ยวมากในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์และวันนักขัตฤกษ์ ส่วนในวันทำงาน (วันจันทร์-ศุกร์) จะมีนักท่องเที่ยวจำนวนน้อย (จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่และสมุดจดบันทึกสถิติของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่)

ตารางที่ 2.1 จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 - 2537

ปี	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน/ปี)	อัตราการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยว (ร้อยละ)
2519	140,699	
2520	115,675	-17.8
2521	118,912	2.8
2522	231,627	94.8
2523	161,240	-30.4
2524	169,409	5.1
2525	196,730	16.1
2526	275,108	39.8
2527	258,803	-5.9
2528	461,528	78.3
2529	426,320	-7.6
2530	401,661	-5.8
2531	336,962	-16.1
2532	585,265	73.7
2533	713,893	22.0
2534	1,009,687	41.4
2535	944,940	-6.4
2536	729,818	-22.8
2537	817,261	12.0

ที่มา : กองอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้

ตารางที่ 2.2 ดัชนีฤดูกาลเฉลี่ยและจำนวนนักท่องเที่ยวเฉลี่ยรายเดือน ตั้งแต่
ตุลาคม พ.ศ. 2519 ถึง กันยายน พ.ศ. 2537

เดือน	ดัชนีฤดูกาลเฉลี่ย	จำนวนนักท่องเที่ยวเฉลี่ยต่อเดือน (คน)
ตุลาคม	1.15	38,684
พฤศจิกายน	1.01	32,391
ธันวาคม	1.25	37,237
มกราคม	1.19	34,629
กุมภาพันธ์	1.17	31,386
มีนาคม	0.90	25,160
เมษายน	0.96	28,558
พฤษภาคม	0.84	25,300
มิถุนายน	0.63	24,994
กรกฎาคม	1.05	35,327
สิงหาคม	1.28	39,990
กันยายน	1.01	31,863

ที่มา : กองอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้ และคำนวณโดยผู้ศึกษา

ลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมของนักท่องเที่ยว

จากรายงานการศึกษาหลายฉบับ เช่น พันพิพา โฉมประดิษฐ์ (2530) สำนักบริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2530) อภิวัชรณ์ เกียงขวา (2534) สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2537) เป็นต้น พบว่า ลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมของนักท่องเที่ยวตัวอย่างไม่ได้จากสำรวจมีลักษณะไม่แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลาที่มีการศึกษา แตกต่างกันเฉพาะจำนวนร้อยละของลักษณะแต่ละด้านที่ทำการสำรวจได้ ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากจุดประสงค์ของการศึกษาที่แตกต่างกัน และการสุ่มตัวอย่างของการศึกษาแต่ละเรื่องที่มีความแตกต่างกัน เช่น วิธีการสุ่มตัวอย่าง ช่วงเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ระยะเวลาที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล เป็นต้น จากการศึกษาที่ผ่านมาสามารถสรุปลักษณะของนักท่องเที่ยวจากการสำรวจได้ดังนี้

- เพศ นักท่องเที่ยวเป็นเพศชายและหญิงมีจำนวนที่ไม่แตกต่างกันมากนัก มีสัดส่วนเป็นเพศชายต่อเพศหญิงร้อยละ 60 : 40

- อายุ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีอายุตั้งแต่ 15-35 ปี ร้อยละ 70 ของจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมด ส่วนนักท่องเที่ยวที่มีอายุมากกว่า 36 ปีขึ้นไปและต่ำกว่า 15 ปีลงมา มีเพียงร้อยละ 25 และ 5 ตามลำดับ

- สถานภาพการสมรส นักท่องเที่ยวร้อยละ 70 มีสถานภาพโสด ส่วนที่แต่งงานแล้วมีร้อยละ 29 และสถานภาพหย่า หม้าย แยกกันอยู่ มีเพียงร้อยละ 1 เท่านั้น

- ระดับรายได้ ระดับรายได้ของนักท่องเที่ยวอยู่ระหว่าง 2,500-15,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 70 ส่วนนักท่องเที่ยวที่มีระดับรายได้สูงกว่า 15,000 บาทต่อเดือน และต่ำกว่า 2,500 บาทต่อเดือน มีเพียงร้อยละ 26 และ 4 ตามลำดับ

- ระดับการศึกษา นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีทั้งที่กำลังศึกษาและจบการศึกษาแล้ว มีร้อยละ 48 รองลงมา ได้แก่ ระดับมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับสูงกว่าปริญญาตรี มีร้อยละ 4 2 และ 6 ตามลำดับ

- อาชีพ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน ร้อยละ 32 รองลงมา ได้แก่ ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ ธุรกิจส่วนตัว นักเรียน/นักศึกษา และอาชีพเกษตรกร/แม่บ้าน/เกษียณอายุ มีร้อยละ 19 20 26 และ 3 ตามลำดับ

- จำนวนครั้งที่เคยเดินทางมาเที่ยวอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาเป็นครั้งแรก มีร้อยละ 42 นักท่องเที่ยวมาเป็นครั้งที่ 2-3 4-5 และมากกว่า 5 ครั้งขึ้นไป มีร้อยละ 27 10 และ 21 ตามลำดับ

- ประเภทของกลุ่มที่ร่วมเดินทาง นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาด้วยกันเป็นกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มเพื่อนมามากที่สุด ร้อยละ 62 รองลงมา ได้แก่ กลุ่มครอบครัว กลุ่มที่ทำงาน/สถาบันการศึกษา กลุ่มทัวร์ และมาคนเดียว ร้อยละ 31 3 3 และ 1 ตามลำดับ

- จำนวนผู้ร่วมเดินทาง นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาด้วยกันเป็นกลุ่มไม่เกิน 8 คน ร้อยละ 70 อีกร้อยละ 20 และ 10 เป็นกลุ่มขนาด 8-12 คน และขนาดกลุ่มที่ใหญ่กว่า 12 คนขึ้นไป

- ลักษณะการมาพักผ่อน นักท่องเที่ยวร้อยละ 45 มาท่องเที่ยวแบบมาเข้าเย็นกลับ ส่วนนักท่องเที่ยวที่อยู่พักค้างแรม 1 คืน มีร้อยละ 34 นอกนั้นพักค้างแรมมากกว่า 1 คืนขึ้นไป

- ที่อยู่ปัจจุบันของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวร้อยละ 50 มาจากกรุงเทพฯ รองลงมา ได้แก่ จังหวัดโดยรอบอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ และภาคกลาง ร้อยละ 30 และ 13 ตามลำดับ

การจัดบริการทางการท่องเที่ยวภายในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

จากรายงานการศึกษาที่ได้สำรวจในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ภายในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ พบว่า ผลการศึกษาของทุกเรื่องได้ผลสรุปที่ตรงกัน ต่างกันเพียงจำนวนร้อยละของกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละประเภทเท่านั้น กล่าวคือ กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจและดำเนินกิจกรรมนั้น ได้แก่ การชมวิวิวทัศน์ การเที่ยวชมน้ำตกและเล่นน้ำตก การส่องสัตว์ การมาปีคนิก การมาพักแรม และการเดินป่า ตัวอย่างการศึกษา เช่น ผลการศึกษาของสำนักบริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2530) พบว่า กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวทำในระหว่างมาเยือนในพื้นที่ ได้แก่ การชมความสวยงามตามธรรมชาติ (ร้อยละ 80) การเที่ยวชมน้ำตก (ร้อยละ 48) การส่องสัตว์ในเวลาากลางคืน (ร้อยละ 41) การเดินป่า (ร้อยละ 19) การเล่นแคมป์ไฟ (ร้อยละ 18) เป็นต้น

ผลการศึกษาของ Dobias and The Others (1988) ทำการสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2530 จำนวน 250 ตัวอย่าง จากการศึกษาได้เสนอเหตุผลที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวเขาใหญ่ พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยให้เหตุผลการมาท่องเที่ยวเป็นอันดับหนึ่ง คือ การชมวิวิวทัศน์ (ร้อยละ 54.3) รองลงมา ได้แก่ การชมน้ำตก (ร้อยละ 10) การมาพักค้างแรม (ร้อยละ 8.6) และการมาปีคนิก (ร้อยละ 7.4) และถ้าให้นักท่องเที่ยวชาวไทยเรียงเหตุผลหลัก 3 ประการของการมาท่องเที่ยวตามลำดับ พบว่า การชมวิวิวทัศน์เป็นเหตุผลอันดับแรก (ร้อยละ 86.4) อันดับที่สองการมาชมน้ำตก (ร้อยละ 58.1) อันดับที่สามารถส่องสัตว์ (ร้อยละ 35.7) ส่วนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ (Foreigner) ที่มาท่องเที่ยวเขาใหญ่มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือ การชมวิวิวทัศน์ (ร้อยละ 25.9) ตามมาด้วย การมาพักผ่อน (ร้อยละ 22.2) การส่องสัตว์ (Wildlife Viewing) (ร้อยละ 20.4) และการ

เดินท่องเที่ยวทางไกลตามทางเดินในป่า (Hiking) (ร้อยละ 7.4) และเมื่อให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเรียงเหตุผลหลัก 3 ประการตามลำดับ พบว่า นักท่องเที่ยวมากกว่าร้อยละ 62 ต้องการมาท่องเที่ยว ร้องลงมา การชมวิวิททัศน์ (ร้อยละ 58.1) การมาพักผ่อน (ร้อยละ 42.8) และการเดินท่องเที่ยวทางไกลตามทางเดินในป่า (ร้อยละ 41.4)

ผลการศึกษาคณะวารสาร เจียมวิจักขณ์ (2532) พบว่า กิจกรรมนันทนาการที่นักท่องเที่ยวทำในการมาพักผ่อน เรียงตามลำดับกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวทำมากที่สุด ได้แก่ การเดินชมวิวิททัศน์ (ร้อยละ 73.6) การถ่ายรูป (ร้อยละ 63.6) การเล่นน้ำตก (ร้อยละ 56.0) การปีนผา (ร้อยละ 40.4) การส่องสัตว์ (ร้อยละ 37.2) การเดินศึกษาเส้นทางธรรมชาติ/เดินป่า (ร้อยละ 36.4) และหอดูดาว (ร้อยละ 5.6)

ผลการศึกษาคณะวารสาร ค้างเงิน (2534) พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีจุดมุ่งหมายหลักในการเดินทางมาอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่เพื่อการท่องเที่ยวและพักผ่อน เหตุที่เลือกมาพักผ่อนที่เขาใหญ่ เนื่องจากชื่อเสียงด้านความงามของธรรมชาติ และนักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่เคยมาเที่ยวที่นี่แล้ว จุดท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักกันดีของนักท่องเที่ยว ได้แก่ น้ำตกเหวสุวัต กิจกรรมนันทนาการที่เป็นที่นิยม ได้แก่ การชมวิวิททัศน์ ร้องลงมาได้แก่การถ่ายรูป การเล่นน้ำ และปีนผา

ผลการศึกษาคณะวารสาร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2536) พบว่า กิจกรรมนันทนาการที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ให้ความสนใจ ได้แก่ ชมวิวิททัศน์ตามจุดต่างๆ (ร้อยละ 60.0) ชมหรือเล่นน้ำตก (ร้อยละ 55.6) ถ่ายภาพ (ร้อยละ 53.8) คุนุก/คุนุกสัตว์ป่า (ร้อยละ 53.1) ส่องสัตว์โดยใช้สปอร์ไลท์ (ร้อยละ 30.0) ปีนผา (ร้อยละ 25.0) เดินป่าระยะไกล (ร้อยละ 18.7)

และผลการศึกษาคณะวารสารสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2537) สรุปผลได้ว่า ถ้าให้นักท่องเที่ยวบอกถึงกิจกรรมที่ทำหรือจะทำขณะมาท่องเที่ยวภายในอุทยานฯ เรียงตามลำดับความชอบ พบว่า นักท่องเที่ยวชอบมาเที่ยวน้ำตกเป็นอันดับหนึ่ง (ร้อยละ 22.5) ชมวิวตามจุดต่างๆ (ร้อยละ 19.7) เดินพักผ่อน (ร้อยละ 19.1) ส่วนกิจกรรมอื่นๆ ได้แก่ การเดินป่า (ร้อยละ 9.8) ส่องสัตว์ (ร้อยละ 8.0) ถ่ายรูป (ร้อยละ 6.9) แคมป์ปิ้ง (ร้อยละ 5.0) ปีนผา (ร้อยละ 3.7) คุนุก (ร้อยละ 3.0) และควีดีโอ/พีพีอาร์ (ร้อยละ 0.1)

ตัวอย่างบริการทางการท่องเที่ยวภายในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

- ศูนย์ประชาสัมพันธ์

ที่ทำการอุทยานฯ (Park Headquarter) เป็นศูนย์ที่ให้ข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยวและให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในเรื่องต่างๆ

ศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว (Visiting Centre) เป็นศูนย์ที่ให้ข้อมูลอีกแห่งหนึ่ง และที่นี่เป็นพิพิธภัณฑ์ที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ได้ โดยภายในศูนย์ได้จัดแสดงข้อมูลของเขาใหญ่และสัตว์ประเภทต่างๆที่มีอยู่ในเขาใหญ่ผ่านสื่อแผ่นป้าย วีดีโอ สไลด์ และการจัดแสดงนิทรรศการ

- การส่งสัตว์

อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ได้จัดบริการการส่งสัตว์ไว้บริการนักท่องเที่ยว 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่หนึ่ง การจัดบริการหอดูสัตว์ในบริเวณแหล่งอาหารของสัตว์เวลากลางคืน ได้แก่ หอดูสัตว์หนองผักชี หนองโศก และหนองจิง อาหารของสัตว์บริเวณนี้ ได้แก่ โป่งดินเค็มและทุ่งหญ้า รูปแบบที่สอง การจัดรถยนต์ส่งสัตว์ในเวลากลางคืน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สัตว์ออกหากิน นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่นิยมการดำเนินกิจกรรมในรูปแบบที่สองมากกว่าแบบที่หนึ่ง เนื่องจากใช้เวลาในการดำเนินกิจกรรมน้อย (ตั้งแต่เวลา 20.00-22.00 น.) อัตราค่าบริการตั้งแต่ 350-750 บาท (ขึ้นกับจำนวนคนในกลุ่ม)

- ที่พักค้างแรม

ในอดีตภายในอุทยานมีที่พักให้บริการแก่นักท่องเที่ยวหลายแบบ เช่น บังกาโล โรงแรม บ้านพักป่าไม้ ค่ายเขาวงกต เป็นต้น เมื่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ถอนตัวออกไปจากอุทยานในปี 2535 การบริการที่พักมีจำนวนลดลงและอยู่ในการควบคุมของกรมป่าไม้ มีดังนี้

บ้านพักของกรมป่าไม้ มีจำนวน 16 หลัง แต่ละหลังมีห้องพักจำนวน 2-6 ห้องนอน บ้านพักแต่ละหลังทางอุทยานจะจัดเตรียมเครื่องนอนไว้ให้พร้อม อัตราค่าบริการบ้านพัก 600-1,200 บาท/คืน

ค่ายพักเขาวงกต มีจำนวน 4 หลัง แต่ละหลังสามารถเข้าพักได้ 10 คน ทางอุทยานไม่ได้จัดเตรียมเครื่องนอนไว้ให้ แต่ถ้านักท่องเที่ยวต้องการเครื่องนอนสามารถจะเช่าจากเจ้าหน้าที่ได้ โดยแยกอุปกรณ์เป็นรายชิ้น (หมอน ผ้าห่ม และเสื่อ) ในอัตราค่าเช่าชิ้นละ 10 บาท ส่วนอัตราค่าบริการค่ายพักเขาวงกต 10 บาท/คน/คืน

ที่กางเต็นท์ อุทยานได้จัดเตรียมพื้นที่บริเวณน้ำตกผากล้วยไม้ หรือที่เรียกว่า Camp site ไว้บริการ พื้นที่นี้เปิดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวมานานกว่า 20 ปี สามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่จะมาพักค้างแรมได้ประมาณ 1,000 คนต่อคืน ปัจจุบันกำลังมีการขยายพื้นที่บริเวณด้านข้างและด้านตรงข้ามของพื้นที่เดิม เพื่อรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น อัตราค่าธรรมเนียมที่กางเต็นท์ 5 บาท/คน/คืน โดยผู้มาพักค้างแรมจะต้องนำเต็นท์มาเอง แต่ถ้าไม่มีก็สามารถที่จะเช่าเต็นท์จากเจ้าหน้าที่ได้ในราคา 100-200 บาท/หลัง/คืน (ไม่รวมค่าธรรมเนียม)

- เจ้าหน้าที่นำทางเดินป่า

อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ได้จัดการบริการเจ้าหน้าที่นำทางเดินป่าให้แก่นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจจะเดินเที่ยวป่าภายในอุทยาน ช่วงเวลาที่นิยมเดินป่ากันมากอยู่ระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงมิถุนายน (ส่วนช่วงเดือนกรกฎาคมถึงตุลาคมไม่นิยมเดินป่ากัน เพราะเป็นช่วงฤดูฝน เส้นทางเดินในป่ามีความยากลำบากและอาจก่อให้เกิดอันตรายได้) เส้นทางเดินป่าอยู่บริเวณรอบๆ ที่ทำการอุทยาน บริเวณแหล่งอาหารของสัตว์ป่า และทางเดินเชื่อมต่อระหว่างน้ำตกกรอบนอกที่ทำการอุทยาน มี 7 เส้นทาง ได้แก่

- เส้นทางที่หนึ่ง ที่ทำการอุทยาน-มอสิงโต ระยะทาง 6 กิโลเมตร

- เส้นทางที่สอง ที่ทำการอุทยาน-น้ำตกกรองแก้ว-น้ำตกเหวประทุน-น้ำตกเหวไทร-น้ำตกเหวสุวัต-สถานที่กางเต็นท์-น้ำตกกรองแก้ว-ที่ทำการอุทยาน ระยะทาง 22 กิโลเมตร

- เส้นทางที่สาม วังจ่าปี (ใกล้กับศูนย์บริการนักท่องเที่ยว) - โภชนาคาร (บริเวณโรงแรมเขาใหญ่เดิม) ระยะทาง 10 กิโลเมตร

- เส้นทางที่สี่ หอดูสัตว์หนองผักชี-วังจ่าปี-โภชนาคาร ระยะทาง 13 กิโลเมตร

- เส้นทางที่ห้า หอดูสัตว์หนองผักชี-คลองอีเฒ่า-บึงไผ่ ระยะทาง 15 กิโลเมตร

- เส้นทางที่หก โภชนาคาร-น้ำตกตาดมะนาว-น้ำตกตาดตาภู ระยะทาง 7 กิโลเมตร

- เส้นทางที่เจ็ด ที่ทำการอุทยาน-น้ำตกกรองแก้ว-โป่งช้าง ระยะทาง 12 กิโลเมตร

นักท่องเที่ยวสามารถขอใช้บริการได้โดยแจ้งความจำนงต่อเจ้าหน้าที่ ณ ที่ทำการอุทยานฯ โดยทางอุทยานฯมิได้มีการกำหนดอัตราค่าบริการไว้ ขึ้นอยู่กับความยินดีจ่ายของนักท่องเที่ยวให้แก่เจ้าหน้าที่นำทางเองเป็นการส่วนตัว (อุทยานฯยินยอมให้จัดค่าบริการที่เจ้าหน้าที่ได้รับเป็นรายได้พิเศษ)

นอกจากการเดินป่าภายในอุทยานแล้ว ทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครนายกได้จัดโครงการท่องเที่ยวไพรนครนายก-เขาใหญ่ เริ่มการสำรวจเส้นทางและดำเนินการตามโครงการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 มีวัตถุประสงค์ของโครงการ 2 ประการ คือ ประการแรก เพื่อสนับสนุนให้มีการศึกษาธรรมชาติและระบบนิเวศวิทยา สร้างความรู้ความเข้าใจอันดีงาม และช่วยอนุรักษ์ธรรมชาติ และประการที่สอง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและสร้างอาชีพและรายได้ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เพื่อลดการเข้าไปตัดไม้ทำลายป่าหันมาให้ความสนใจกับการหารายได้จากอาชีพนี้แทน ช่วงระยะเวลาที่อนุญาตให้เดินป่าอยู่ระหว่างเดือนธันวาคมถึงมิถุนายน ซึ่งเป็นระยะเวลาที่สะดวกและปลอดภัย

เส้นทางเดินป่าท่องเที่ยวพร้อมด้วยกัน 3 เส้นทาง คือ

- เส้นทางที่หนึ่ง น้ำตกนางรอง-น้ำตกตาดตาภู-โกชนาคารบนเขาใหญ่ ระยะทาง 25 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทาง 3 วัน 2 คืน คืนที่ 1 พักที่คลองร่วม คืนที่ 2 พักที่น้ำตกตาดตาภู และวันที่ 3 เดินทางออกทางโกชนาคารบนอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

- เส้นทางที่สอง น้ำตกนางรอง-น้ำตกแม่สวาง ระยะทางไป-กลับ 20 กิโลเมตร เส้นทางเดินจะเดินตามลำคลองวังตะไคร้ คลองสมพุงใหญ่ ใช้เวลา 2 วัน 1 คืน กลางคืนพักบริเวณคลองร่วม เดินทางออกที่ผาตาแบก

- เส้นทางที่สาม น้ำตกนางรอง-ท่าด่าน-น้ำตกช่องลม-น้ำตกผาแม่ปล้อง ระยะทางไป-กลับ 10 กิโลเมตร ใช้เวลา 2 วัน 1 คืน กลางคืนพักบริเวณน้ำตกผาแม่ปล้อง เป็นเส้นทางที่มีผู้นิยมมากที่สุด

การติดต่อขออนุญาตเดินป่าสามารถติดต่อได้ที่ศาลากลางจังหวัดนครนายก โดยเสียค่าใช้จ่ายในการเดินป่า ดังนี้ ค่าธรรมเนียมเข้าอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่และค่าสมัครเดินป่า 40 บาท/คน ค่าบริการตอบแทนคนนำทาง (เจ้าหน้าที่ป่าไม้) วันละ 150 บาท/กลุ่ม 10 คน และค่าลูกหาบ 200 บาท/วัน/น้ำหนัก 15 กิโลกรัม

จากการจัดบริการที่ผ่านมาตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2535 ถึง กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2536 มีการจดบันทึกสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวที่ขออนุญาตเดินป่าท่องเที่ยว (ตารางที่ 2.3) มีจำนวนนักท่องเที่ยว 903 คน แยกเป็นเพศชายและหญิงจำนวน 545 และ 358 คน (ร้อยละ 60.4 และ 39.6) นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20-29 ปี จำนวน 433 คน (ร้อยละ 48.0) สถานภาพการสมรสของนักท่องเที่ยวมีสถานภาพโสด จำนวน 762 คน (ร้อยละ 84.4) การศึกษาของนักท่องเที่ยวมีระดับอุดมศึกษาจำนวน 517 คน (ร้อยละ 57.2) นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังเป็นนักศึกษา จำนวน 304 คน (ร้อยละ 33.7) นักท่องเที่ยวเดินทางมาจากกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 547 คน (ร้อยละ 60.6) และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาเดินป่าเป็นครั้งแรก (ไม่เคยเดินป่าที่ไหนมาก่อนเลย ครั้งนี้เป็นครั้งแรก) จำนวน 513 คน (ร้อยละ 56.8)

ในปี 2539 จะมีการจัดเดินป่าเพิ่มเส้นทางขึ้นในจังหวัดสระบุรีและจังหวัดปราจีนบุรี การเดินป่าทางจังหวัดสระบุรีจุดเริ่มที่น้ำตกมวกเหล็กขึ้นมายังอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ และทางจังหวัดปราจีนบุรีจุดเริ่มจากคลองเพกาถึงเขาสมอปูน ระยะทางไป-กลับประมาณ 12 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินป่า 1 วัน เสียค่าธรรมเนียม 5 บาทเข้าอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ถ้ามีการพักค้างแรมจะเสียค่าพักค้างแรม 5 บาท

ตารางที่ 2.3 สถิติจำนวนนักท่องเที่ยวที่ขออนุญาตเดินป่าท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2535 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2536

ตัวแปร		จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ	หญิง	358	39.6
	ชาย	545	60.4
อายุ	น้อยกว่า 10 ปี	2	0.2
	10-19 ปี	217	24.0
	20-29 ปี	433	48.0
	30-39 ปี	193	21.4
	40-49 ปี	25	2.8
	มากกว่า 50 ปี	6	0.6
	ไม่ตอบ	27	3.0
สถานภาพการสมรส	โสด	762	84.4
	สมรส	122	13.5
	ไม่ตอบ	19	2.1
ระดับการศึกษา	ประถมศึกษา	11	1.2
	มัธยมศึกษา	291	32.2
	อุดมศึกษา	516	57.2
	ไม่ตอบ	85	9.4
อาชีพ	ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	253	28.0
	พนักงานเอกชน	181	20.0
	นักศึกษา	304	33.7
	ธุรกิจส่วนตัว	15	1.7
	ไม่ตอบ	150	16.6

ตารางที่ 2.3 (ต่อ)

ตัวแปร		จำนวน (คน)	ร้อยละ
เดินทางมาจาก	นครนายก	94	10.4
	ปราจีนบุรี	7	0.8
	นครราชสีมา	30	3.3
	สระบุรี	21	2.3
	ภาคกลาง	173	19.2
	ภาคเหนือ	1	0.1
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	16	1.8
	ภาคใต้	3	0.3
	กรุงเทพฯและปริมณฑล	547	60.6
	ไม่ตอบ	11	1.2
จำนวนครั้งที่เคยเดินป่า	ครั้งแรก	513	56.8
	2-5	246	28.2
	6-10	21	2.3
	11-19	18	2.1
	20-100	4	0.4
	มากกว่า 100 ครั้ง	61	6.8
	ไม่ตอบ	40	4.4

ที่มา ที่ทำการหน่วยพิทักษ์ป่าอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ (น้ำตกนางรอง)

การพัฒนาและปรับปรุงการบริการ

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการพัฒนาและปรับปรุงการบริการแก่นักท่องเที่ยวให้ดีขึ้น พบว่า จากการศึกษาของสถาบันบริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2530) สรุปได้ดังนี้ นักท่องเที่ยวประมาณครึ่งหนึ่งไม่พอใจต่อสถานที่พักแรมและการบริการด้านอาหาร แต่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความพอใจด้านความสะดวกและความปลอดภัยในการเดินทางเข้ามาในอุทยานฯ รองลงมา คือ การสื่อความหมายธรรมชาติ การรักษาความปลอดภัยบริเวณแหล่งท่องเที่ยว และการบริการห้องน้ำห้องส้วมในจุดต่าง ๆ ภายในอุทยาน ตามลำดับ และถ้าให้นักท่องเที่ยวเรียงลำดับความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกที่ต้องการจะได้รับ 15 อันดับแรก จะได้แก่

หอคอยส่องสัตว์และธรรมชาติ สวนสัตว์เปิด บริการแนะนำแหล่งท่องเที่ยว ปรับปรุงบ้านพัก แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ บังกาโล ร้านอาหารทั่วไป สระว่ายน้ำ ห้องออกกำลังกายพร้อม อุปกรณ์ที่จำเป็น ร้านอาหารเครื่องดื่มและอาหารว่าง โรงแรมขนาดใหญ่ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบ แคมป์ไฟ ร้านอาหารประเภทปิ้งหรือย่าง พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยา บริเวณที่ตั้งแคมป์

จากการศึกษาของ Dobias (1988) สรุปได้ดังนี้ นักท่องเที่ยวต่างชาติ มีความต้องการที่จะให้มีการปรับปรุงสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ข่าวดูที่เป็นภาษาอังกฤษ ร้อยละ 38.6 ตามมาด้วย เส้นทางเดินทางไกลและการพักค้างแรมตามทางเดิน ร้อยละ 12.9 การส่องสัตว์ ร้อยละ 11.4 และความสะดวกในการขนส่งที่ดี ร้อยละ 11.4 ส่วนกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวต่างชาติมีความต้องการให้มีการปรับปรุงให้ดีขึ้นได้แก่ การส่องสัตว์ ร้อยละ 24 การจัดกลุ่มเดินท่องเที่ยวทางไกล จำนวนหลายวันและการร่วมพักค้างแรม ร้อยละ 24 จุดชมวิวิทิวทัศน์ ร้อยละ 19 การเดินเที่ยวทางไกลหลายวัน ร้อยละ 16.5 และการชมนก (Birdwatching) ร้อยละ 15.7 สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยมีความต้องการให้มีการปรับปรุงมากที่สุดเป็นอันดับแรก คือ จุดชมภาพลักษณะภูมิประเทศ ร้อยละ 35.8 การส่องสัตว์ ร้อยละ 18.7 ความสะดวกในการไปชมน้ำตก ร้อยละ 12 และเส้นทางเดินทางไกล ร้อยละ 10.4 ในจำนวนผู้ตอบการสำรวจทั้งหมด ร้อยละ 85 ต้องการที่จะให้อูทยานฯ มีการเปิดพื้นที่เป็นจุดชมวิวิทิวทัศน์เพื่อการท่องเที่ยวให้มากขึ้น

จากการศึกษาของพันพิพา โจมประดิษฐ์ (2530) สรุปได้ดังนี้ นักท่องเที่ยวเห็นว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากที่จะต้องมีการจัดการพื้นที่ให้ดีขึ้น แต่มีข้อแม้ว่าต้องมีการกำหนดเขตและพื้นที่ในการพัฒนาด้วย ส่วนในเรื่องที่จะให้เอกชนมาร่วมดำเนินการให้บริการนั้น นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นว่า ถ้ารัฐจะมีมาตรการที่รัดกุมและเหมาะสมในการควบคุมการดำเนินการของเอกชนแล้ว นักท่องเที่ยวเห็นด้วยที่จะให้เอกชนมาลงทุนดำเนินการ นอกจากนี้ ควรหาวิธีป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนาให้น้อยที่สุด ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้างส่องสัตว์ควรจัดสร้างเพิ่มขึ้น เพราะนอกจากจะช่วยในการศึกษาธรรมชาติของสัตว์ได้อย่างใกล้ชิดแล้ว ยังอาจแก้ปัญหาการวิ่งของรถส่องสัตว์ที่ขาดระเบียบในการจัดการได้ ในด้านของการก่อสร้างที่พักแรม นักท่องเที่ยวเห็นด้วยที่จะจัดสร้างที่พักแรมหลายประเภท รวมทั้งมีสิ่งประกอบภายในพร้อม โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และงบประมาณของนักท่องเที่ยว ส่วนการบริการอื่นๆ สมควรพัฒนาในเรื่องของทางเดินเท้า ห้องน้ำห้องส้วม และศาลาที่พักชมวิว รวมทั้งให้มีการพัฒนาในเรื่องป้ายคำเตือนและการดำเนินการภายในศูนย์บริการนักท่องเที่ยวให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น สำหรับลำดับความต้องการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกนั้น นักท่องเที่ยวมีความต้องการให้มีการพัฒนาสิ่งต่างๆ เรียงตามลำดับ ดังนี้ บ้านพัก ห้องน้ำห้องส้วม น้ำดื่มน้ำใช้ ถ่ายพักแรม ร้านอาหาร ที่กาง

เดินที่ตั้งแคมป์ ให้นำเที่ยวชมธรรมชาติ เครื่องหมายสัญลักษณ์ ศาลาที่พักข้างทาง ห้างส่งสัตว์ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว และทางเดินเท้า

และจากการศึกษาของอภิวรรณ เกียงขวา (2534) สรุปได้ดังนี้ ประการแรก นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เห็นด้วยกับสภาพทั่วไปของที่พักรแรมและส่วนบริการมีความเหมาะสมในด้านต่างๆ ยกเว้นสิ่งอำนวยความสะดวกภายในห้องน้ำ-ห้องส้วม ปริมาณและคุณภาพของน้ำใช้ ประการที่สอง นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่พอใจกับสภาพแวดล้อมในบริเวณที่พักแรมและส่วนบริการในด้านต่างๆ ยกเว้นการบริการอาหาร-น้ำดื่ม ความสะอาดของห้องน้ำ-ห้องส้วม และการดูแลรักษาความปลอดภัย ประการที่สาม นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการปรับปรุงที่พักแรมและส่วนบริการในด้านต่างๆ แต่ในด้านการพัฒนาที่พักแรมเพิ่มขึ้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่นั้นักท่องเที่ยวเห็นด้วยเพียงครั้งหนึ่ง อีกครั้งหนึ่งไม่เห็นด้วย เพราะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของพื้นที่หากมีการใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวมากเกินไป

สรุปโดยภาพรวม นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต้องการจะให้มีการปรับปรุงการบริการขั้นพื้นฐานหลักๆ ที่นักท่องเที่ยวทุกคนต้องการใช้ร่วมกัน เช่น ร้านอาหาร ห้องน้ำ-ห้องส้วม น้ำดื่ม น้ำใช้ เป็นต้น ส่วนการบริการการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการที่จะให้มีการพัฒนาห้างหรือ หอคอยดูสัตว์/ชมธรรมชาติ ที่พักค้างแรม เช่น บ้านพัก ค่ายพักแรม ที่กางเต็นท์ เป็นต้น